

Підсумовуючи викладене, автори стверджують, що запропоновані методи і форми вивчення дисципліни суттєво впливають на якість освіти. Стара істина, що навчання - це двохсторонній процес, актуальна і нині. Саме мотивація студента і якість подання викладачем матеріалу з курсу є гарантією його засвоєння та практичного використання.

Запропоновані методичні підходи до викладання дисципліни мають перспективу вдосконалення і цьому сприяє Болонський процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьомова О.В. Методика викладення економіки: Навч. посібник – К.: КНЕУ, 1988.-280с.
2. Євген Мних. Проблеми фахової підготовки спеціалістів з обліку та аудиту в умовах інтеграції Європейської освіти // Науково-практичний журнал “Бухгалтерський облік і аудит” №5.- 2004 р.-С.25.
3. Чухно А. Економічна теорія: предмет, метод, функції. Науково-практичне видання “Вища школа”, 2005. - №4-5.- С.11.
4. В.Буряк. Керування самостійною роботою студентів. Науково-практичне видання “Вища школа”, 2005. - № 4-5.- С.48.
5. Колесова І.В. Застосування кейс-технології у викладанні фінансових дисциплін // Фінанси України.- 2001.- № 3.- С. 142-46.

УДК 336.77:338.43 (477)

КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В АПК: ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

М.І. СТЕГНЕЙ, С.В. НЕСТЕРОВА к.е.н.
Мукачівський технологічний інститут

Стаття присвячена процесу удосконалення кредитних відносин в аграрному секторі України. Охарактеризовані організаційна структура, специфічні особливості кредитної системи аграрного сектору та причини його недостатнього кредитного забезпечення. Розглянуто сутність і роль лізингового кредиту та умови пільгового кредитування АПК.

В Україні політика уряду спрямована на розвиток кредитних відносин відповідно до ринкових умов, проте рівень кредитного забезпечення сільськогосподарського виробництва поки що досить низький, і це вимагає удосконалення кредитної політики, забезпечення такого її стану, який би сприяв створенню економічних умов для більш ефективного використання кредитних ресурсів, зокрема в аграрному секторі економіки. Крім іншого, це сприятиме прискоренню структурної перебудови економіки в цілому, її соціальної орієнтації.

Досягнення конкурентного рівня виробництва сільськогосподарської продукції на внутрішньому і міжнародному рівнях – пріоритетна мета розвитку АПК. Для забезпечення сприятливих умов виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських товаровиробників необхідно сформувати дієву економічну систему форм і методів управління виробництвом на основі нормативної бази. Кожен елемент такої системи повинен виконувати окремі функції, а сукупний їх вплив буде забезпечувати ефективно і стабільно підвищення результатів господарювання.

Об'єкти та методи дослідження

Проблемі удосконалення кредитних відносин в аграрному секторі присвячено багато наукових праць. Фундаментальними теоретичними засадами функціонування ринку капіталів, що можуть бути використані у сфері АПК, вважаємо роботи Дж.Кейнса, Д.Рікардо, А.Сміта. Серед сучасних досліджень проблем кредитування слід відмітити праці Алексійчука В.М., Березовика В., Дем'яненка М.Я., Крисального О.В., Молдаван Л.В., Геєця В., Лютого І. та інших. Огляд наукових джерел вказує на доцільність поглибленого моніторингу теоретико-практичних аспектів даного питання на основі загальнонаукових методів дослідження, таких як: аналіз, синтез, наукова дедукція та конкретно-наукових, зокрема, групування.

Постановка задачі

Кредитні відносини – одна з найважливіших складових економічної системи розвитку аграрної сфери. Необхідність використання кредитних відносин в аграрному секторі пояснюється особливостями сільськогосподарського виробництва, серед яких можна виділити нерівномірність руху оборотних фондів підприємств та значні відхилення між потребою та наявністю оборотних коштів.

Існуючий механізм системи кредитного обслуговування аграрного сектора не дозволяє задовольнити всі потреби аграріїв через наступні недоліки:

- відсутність реальної можливості використання землі як застави для отримання банківського кредиту;
- відносно високі відсоткові ставки за кредитами на ринку капіталів;
- тривала процедура отримання банківського кредиту;
- суттєвий знос основних засобів підприємств АПК;
- висока ступінь ризику через залежність результатів виробництва від природнокліматичних умов;

- обмежений доступ малих і середніх сільськогосподарських підприємств до банківських послуг.

Отже, постає об'єктивна необхідність в усуненні означених недоліків та визначенні шляхів подолання суперечливостей між кредитним ринком і сільськогосподарськими товаровиробниками.

Результати та їх обговорення

У процесі організації фінансово-кредитного обслуговування аграрного сектора як основи агропромислового комплексу слід враховувати природнокліматичні, соціально-економічні та політичні фактори, результати впливу яких висвітлено у таблиці 1.

Недостатнє вирішення питань фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників призводить до напруги із продовольчою безпекою держави, до втрати конкурентоспроможності вітчизняної продукції, поглиблює соціальні проблеми села.

Крім перерахованих вище недоліків існуючої системи кредитного забезпечення аграрного сектору, можна виділити такі причини недостатнього фінансування:

- відсутність паритету цін між продукцією АПК та матеріально-технічними ресурсами, які надходять від підприємств інших галузей народного господарства;
- недостатня відрегульованість відносин сільськогосподарських товаровиробників із державою, що проявляється через відсутність гнучкості у системі оподаткування, орієнтованої на створення комфортного податкового середовища підприємствам АПК;
- високий рівень виробничих витрат, які виникають через технічну і технологічну відсталість галузі;
- висока частка витрат обігу в ціні реалізації товарів, яка формується через діяльність великої кількості комерційних, у тому числі і фінансових посередників;
- недоліки в законодавчій та нормативній базі, яка недостатньо враховує специфіку виробництва АПК та його місце у міжгалузевих відносинах.

Усунення цих причин неможливе без створення ефективної системи фінансово-кредитного забезпечення агропромислового виробництва. І перш за все, важливо проаналізувати сутність, структуру і механізм функціонування її складових елементів. Як засвідчує світова практика, система кредитування сільськогосподарських товаровиробників складається із державних, кооперативних і приватних кредитних

інституцій, які відрізняються функціями, схемами надання кредиту, принципами роботи з позичальником, кредитуванням фінансово неспроможних підприємств, кредитними пільгами, механізмами застави, тощо. Діяльність кожної окремої інституції повинна доповнювати іншу, а разом вони утворюватимуть єдину інтегровану систему, в середині якої практично виключається конкуренція.

Перспективною ланкою у кредитному механізмі в сфері АПК можна розглядати кооперативний банк. Кооперативний банк – це фінансова кредитна установа, яка надає такі ж послуги, що й комерційний банк, але має принципово іншу економічну природу та мету діяльності. Кооперативний банк створюється групою фізичних і юридичних осіб для самозабезпечення фінансовими послугами. У зв'язку з цим метою діяльності такого банку є не отримання максимального прибутку, а створення засновникам і всім, хто виявить бажання приєднатись до них, вигідніших умов отримання банківських послуг порівняно з тими, які пропонують комерційні банки на фінансовому ринку. Такий банк виступає організаційною формою фінансової взаємодопомоги сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення [3, С. 14].

Таблиця 1
Характеристика факторів і результатів впливу
на фінансово-кредитну систему аграрного сектору

Фактори впливу	Результати впливу
Природно-кліматичні	<ul style="list-style-type: none"> • неможливість (за окремими винятками) організації поточного виробництва, що потребує значних обсягів кредитів, з різними термінами погашення; • наявність сезонного розриву між вкладенням коштів та їх надходженням від реалізації виробленої продукції, з терміном погашення до півтора року; • безперервність процесів відтворення в агропромисловому виробництві, які не можуть бути зупинені і тому потребують постійного та своєчасного вкладення коштів і своєчасного надання кредитів; • необхідність тримати в обороті значний запас сировини та матеріалів, що уповільнює швидкість обігу коштів і потребує відповідних форм кредитного забезпечення необхідного обсягу оборотних засобів; • використання значної частки продукції як сировини для продовження процесу виробництва, що потребує специфічного кредитного забезпечення як за формою, так і за терміном; • потреба в швидкій переробці або реалізації виробленої продукції, яка не може тривалий час зберігатись, що потребує гарантованих видів оплати.
Соціально-економічні	<ul style="list-style-type: none"> • відставання агропромислового виробництва від інших галузей народного господарства за рівнем фондоозброєності праці, що потребує значного обсягу інвестиційного забезпечення галузі, в тому числі кредитного характеру; • моральний і фізичний знос засобів виробництва, що викликає потребу у значних довгострокових вкладеннях; • недостатній рівень забезпечення аграрного сектора авансованими платежами, що збільшує потребу в кредитному забезпеченні галузі; • випередження темпів росту витрат виробництва над темпами зростання реалізаційних цін на вироблену продукцію, в результаті чого виник диспаритет цін, ліквідація якого потребує фінансової підтримки галузі з боку держави;

Продовження таблиці 1

Політичні	<ul style="list-style-type: none"> • вилучення значної частини доходів сільського господарства платежами в бюджеті особливо в позабюджетні фонди; зростання заборгованості за реалізовану сільськогосподарську продукцію, що потребує вдосконалення системи розрахунків та збільшує потребу в додатковому фінансовому забезпеченні галузі; • відмову переробників сільськогосподарської продукції брати участь у формуванні фінансових ресурсів підприємств аграрного сектора економіки, що викликає додаткову потребу в фінансовій підтримці товаровиробників аграрного сектора, в тому числі кредитного та безоплатного характеру; • висока ризикованість діяльності у аграрному секторі.
-----------	--

На жаль, в Україні поки що не створено жодного сільськогосподарського місцевого кооперативного банку. І основною причиною цього можна вважати велику суму статутного пайового фонду – 1 млн. євро для місцевого і 5 млн. євро для центрального банків. Таким чином, доцільно змінити чинне законодавство у напрямку зменшення розмірів статутного пайового фонду. Інший шлях - участь держави у їх формуванні.

Разом з тим, в Україні вже створена нормативна база, на основі якої можуть функціонувати кооперативні кредитні формування. Зокрема, це Закон України „Про кредитні спілки” [2]. Окремі положення діяльності кооперативних банків можуть регламентуватися іншими нормативними актами. Так, у Законі „Про банки і банківську діяльність” говориться, що на кооперативні банки, що створюватимуться в Україні, поширюється все законодавство про кооперацію в частині, що не суперечить зазначеному закону. Таким чином, наявність вищезгаданих законів та Закону України „Про сільськогосподарську кооперацію”, який в основному відповідає загальноприйнятим у світовому законодавстві кооперативним принципам, дозволяє створити місцеві та центральний сільськогосподарські кооперативні банки.

Частину бюджетних коштів, які щорічно виділяються на компенсацію частини процентних ставок за виданими комерційними банками кредитами сільському господарству, доцільно було б використати для створення Сільськогосподарського гарантійного фонду (з юридичним статусом банку). Такий підхід дав би можливість комерційним банкам заповнити частину кредитного портфелю шляхом кредитування сільського господарства і зменшити та диверсифікувати банківський ризик, адже капітал, яким розпоряджатиметься фонд, може гарантувати набагато більший розмір банківських кредитів.

Іншою ефективною формою вкладення капіталу, цілком придатною та перспективною для агропромислового комплексу, є лізинг машин і устаткування. При лізингових операціях складаються специфічні відносини в яких вдало поєднуються кредитні та орендні аспекти. Світовий обіг коштів за лізинговим операціям досягає

декількох сотень мільярдів доларів. Позитивний вплив лізингу на процес ефективного розвитку аграрного сектору пояснюється тими потенційними можливостями, які закладені в лізинговій формі підприємницької діяльності, а саме: в праві володіння і користування майном. Лізинг дає можливість сільськогосподарським товаровиробникам використовувати передову техніку і технології не володіючи правом власності на них.

Згідно з нормативно-правовою базою України виділено два основні види лізингових операцій: оперативний та фінансовий лізинг. Оперативний представляє собою господарську операцію, яка передбачає передавання прав користування основними фондами на строк, який не перевищує термін амортизації 90% їх вартості. Після чого договір оперативного лізингу може бути продовжений або об'єкт лізингу повертається лізингодавцю і може знову бути переданий у користування іншому лізингоодержувачу. Фінансовий лізинг представляє собою оренду майна з повною виплатою його вартості. Характерним для нього є те, що термін, на який передається майно в тимчасове користування, майже співпадає за тривалістю з строком експлуатації і амортизації всього майна або більшої його частини, і лізингодавець впродовж періоду договору повертає собі вартість майна за рахунок лізингових платежів та отримує прибуток від здійснення лізингової операції. Українські банки використовують фінансовий лізинг як послугу, яка передбачає сплату банком постачальнику вартості устаткування замовленого клієнтом. Банк передає майно в оренду на строк, який наближається до передбачуваного нормативного строку користування, а за допомогою лізингових платежів повертає витрачені кошти і забезпечує тим самим певний рівень доходності.

Заохочення з боку держави лізингу для аграрного сектору - це засіб постійного прискорення процесу оновлення виробничих фондів, інтенсифікації розвитку сільського господарства та підвищення конкурентоспроможності його продукції на світовому ринку, а також додаткова можливість стимулювання продажу нової техніки.

Окремою складовою системи кредитування аграрного сектору слід виділити Державний лізинговий фонд. Проте для забезпечення розширених умов кредитування аграрного сектору доцільно переорієнтувати роботу цього фонду виключно на обслуговування сільськогосподарських товаровиробників та їх кооперативних формувань, а також змінити умови надання товарного кредиту на лізингових засадах адекватно до умов грошового кредиту, тобто необхідно зменшити до 10-20% початкову величину сплати вартості.

Можна стверджувати, що державна політика України спрямована на підтримку аграріїв. Про це свідчить Закон України „Про державну підтримку сільського господарства України” №1877-IV. Цей закон визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення. Даним законодавчим актом передбачено спрямування коштів державного бюджету на фінансову підтримку підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів комерційних банків шляхом визначення часткової компенсації ставки за кредитами комерційних банків.

Серед комерційних банків, які підтримують підприємства агропромислового комплексу шляхом надання їм пільгових кредитів, одне з провідних місць займає Промінвестбанк. За 1999-2004 рр. на потреби агропромислового комплексу Промінвестбанк спрямував понад 3 мільярди гривень, з них тільки у 2004 році – понад 1 мільярд. З початку року підприємствам галузі банк надав понад 170 млн. гривень кредитів та розглядає звернення ще 770 позичальників на суму більше ніж 500 мільйонів гривень [4, с. 3]. Нині банк надає пільгові кредити платоспроможним сільгоспвиробникам під процентну ставку 17% річних під „тверду” заставу, що перевищує суму кредиту і відсотків у 1,25 разу. При кредитуванні на придбання сільгосптехніки під заставу цієї ж техніки позичальнику достатньо сплатити власними коштами лише п'яту частину її вартості. Вагомою допомогою для селян є також діючий механізм пільгового кредитування через компенсацію з бюджету процентних ставок від 8% до 14% річних у національній валюті та від 6% до 9% річних в іноземній. Таким чином, реальні витрати позичальників за кредитами становлять від 3% до 9% річних у національній валюті.

Висновки

Для створення ефективних умов виробничо-фінансової діяльності аграрних підприємств необхідно сформувати дієвий економічний механізм із розвиненою системою кредитних відносин, що дасть змогу забезпечити сталі темпи економічного зростання результативності сільськогосподарських товаровиробників.

Удосконалення кредитних відносин аграрного сектора – це новий рівень розвитку економіки, коли виробничому процесу передують кредитна операція, яка дозволяє передбачувати обсяги виробництва, величину фінансових результатів та особливості реалізації продукції на певному ринку. Особливе місце у системі

кредитних відносин повинні зайняти кооперативні банки, кредитні кооперативи, державні іпотечні та сільськогосподарські банки, лізингові компанії та фонди державної підтримки.

Правильно побудована інтегрована система кредитних відносин аграрного сектора буде активно сприяти підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва і зміцненню взаємовигідних договірних ринкових зв'язків між всіма виробничими і господарськими підрозділами АПК: аграрними товаровиробниками, сервісними та переробними підприємствами, іншими організаціями.

Спільні зусилля Уряду, комерційних банків та наполеглива праця підприємств агропромислового комплексу дозволять наповнити внутрішній ринок дешевими і високоякісними вітчизняними продовольчими товарами та досягти добробуту в нашій державі. Науковці ж повинні докласти зусиль до вирішення проблеми подальшої оптимізації кредитних відносин в аграрному секторі економіки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24.06.04 р. №1877-IV
2. Закон України "Про кредитні спілки" від 20.12.01 р. №2908-III
3. Молдаван Л.В. Формування системи кредитного обслуговування аграрного сектора // Ринкові перетворення в АПК України: Зб. наук. праць/ НАН України.-Ін-т економіки. Ред.: В.Д.Слюсар (відп.ред.) та ін. –Київ, 2002. – 135с.
4. Пільгове кредитування АПК // Обрій, №8. – 2005. / Департамент кредитування Промінвестбанку.

УДК 332.021 (477)

СТАНОВЛЕННЯ ЕКОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Т.Ю.ЛУЖАНСЬКА к.г.н.
Мукачівський технологічний інститут

У статті проаналізовані механізми реалізації нових умов господарювання через кластерні моделі регіонального розвитку. Узагальнено світовий досвід розвитку кластерних систем. Запропоновано шляхи розширення практики кластеризації. Описано проблеми розвитку екотуризму і формування екотуристичних кластерів. Проаналізовані основні напрямки маркетингової діяльності у кластерних структурах.

В сучасних умовах господарювання відбуваються значні зміни в організації виробництва, які викликають створення нових територіально-галузевих та